

Media-aandacht van zes jaar maakt ziek

Bron : Algemeen Dagblad

Datum: 16 april 1999

Door : Arnout jaspers, redacteur Algemeen Dagblad

ZES JAAR belazerd, kopte deze krant na de 'onthulling' van de parlementaire enquetecommissie dat verkeersleiders het gevaar van de lading in de El Al-Boeing 'onder de pet' hadden gehouden. Het geloei van verontwaardiging dat de media aanhieven was in eerste instantie begrijpelijk, maar al snel bleek wie in feite wie belazerd had: de commissie wist van tevoren al dat die melding een misverstand was en voor de lading geen betekenis had.

De commissie is nu bezig haar eindrapport te schrijven, en onder de commentatoren gonst het van opwinding over de vraag welke koppen er zullen rollen. De kwestie waarover het eigenlijk zou moeten gaan, namelijk welke nieuwe feiten er liggen over de crash en de gezondheidsrisico's, lijkt vrijwel buiten beeld geraakt. Nuchtere feiten zijn (zoals gewoonlijk wanneer het echte kalf allang verdronken is) van secundair belang: wie met wie heeft gebeld, en wanneer welk papier op wiens bureau is gelegd, dat is pas belangrijk onder de Haagse kaasstolp.

Terugkijkend moet je constateren dat deze enquête een formaliteit was, een nationaal reinigingsritueel. Ze heeft namelijk niets opgeleverd dat de massale gezondheidsklachten van Bijlmerbewoners en hulpverleners opheldert. Na zes jaar spitten is nog steeds geen snipper van bewijs gevonden voor een verband met de lading van de El Al-Boeing.

Moet er 'dus' nog meer medisch onderzoek worden gedaan in de Bijlmer? Wanneer durft eindelijk iemand de conclusie aan, dat zo'n verband met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid niet bestaat? Met andere woorden: er was geen geheimzinnig gif aan boord dat honderden hulpverleners en omwonenden chronische kwalen bezorgt, anders was dat allang geïdentificeerd.

Het enige waaraan alle betrokkenen chronisch zijn blootgesteld, is zes jaar media-aandacht voor de Bijlmerramp. Het heeft weinig zin nogmaals alle indianenverhalen de revue te laten passeren die op de voorpagina's breed zijn uitgemeten. Slechts 1 voorbeeld: de talrijke getuigenverklaringen over 'mannen in witte pakken'.

Wie gelooft dat ieder normaal mens echte ervaringen kan scheiden van informatie 'van horen zeggen', neme kennis van het experiment van de Maastrichtse psycholoog Hans Crombag, 1 jaar na de ramp. Hij ondervroeg proefpersonen over de tv-beelden van het inslaan van de Boeing in het flatgebouw. Wat bleek: ruim de helft herinnerde zich allerlei details van die dramatische tv-beelden, terwijl zulke beelden niet bestaan. Allerlei gegevens uit de media hadden zich 'live' in het geheugen genesteld. Het met terugwerkende kracht fabriceren van (oprechte!) herinneringen aan mannen in witte pakken is daarmee vergeleken een peulenschil.

Het enige harde gegeven dat de enquête boven water heeft gehaald, is door niemand ooit 'onder de pet' gehouden, en dat zijn de 14 gevallen van een zeldzame auto-immuunziekte. Dat verdient inderdaad nader onderzoek, maar het verband met de lading is dubieus, zoals het AMC inmiddels ook heeft vastgesteld. De kwaal komt bij 1 op de 4000 mensen voor. Je verwacht dan in de hele Bijlmer (86.000 inwoners) door toeval al zo'n 20 gevallen. Of een 'cluster' van 14 echt iets betekent, hangt er helemaal van af: hebben alle patiënten met hun voeten in het bluswater gestaan, of zijn er ook bij die de brand vanaf hun balkon een kilometer verderop bekeken hebben? Gelukkig zijn dit wel vragen die snel te beantwoorden zijn. De teller zal door goed zoeken nog wel tot boven de 14 komen, maar de 100 wordt zeker niet gehaald.

Hoe zijn al die honderden Bijlmerbewoners met klachten dan te verklaren? Als ethische overwegingen geen beletsel waren, moest iemand eens het volgende experiment opzetten: selecteer alle Nederlanders wier postcode op 13 eindigt, en bestook ze jarenlang met krantenartikelen en tv-reportages over een geheimzinnig syndroom dat alleen maar voorkomt bij 'postcode-13'-bewoners. Gegarandeerd is de oogst dan een flinke groep mensen met allerlei stress-gerelateerde klachten. Wanneer zo'n affaire in de media eenmaal een bepaalde kritische massa overschrijdt, zal elk serieus onderzoek de klachten alleen maar verergeren.

Want de conclusie 'niets aan de hand' ruikt naar doofpot en complot, en daar lusten de mensen wel pap van. Waarschijnlijker is, helaas, dat men wel iets vindt. Als je namelijk in een willekeurige subgroep gaat zoeken naar een verband met welke zeldzame kwaal dan ook (er zijn er heel veel), vind je altijd wel iets: het toeval smeert het ongeluk nu eenmaal niet egaal over de bevolking uit. Zo kwamen de fabels in de wereld dat kinderen leukemie knjgen van hoogspanningsleidingen, en mobiele bellers een hersentumor van hun gsm.

Is zo'n verklaring voor het Bijlmersyndroom pure luchtfletserij? Zo'n experiment is al eens gedaan, zij het onbedoeld. De bijna-ramp met de kerncentrale in Harrisburg, in 1979, en de nasleep daarvan kregen een enorme aandacht in de media. Hoewel vaststaat dat van de weinige vrijgekomen radioactiviteit niemand ziek geworden is, lijdten veel mensen rond Hamsburg aan 'Bijlmerachtige' klachten. Zelfs in de wijdere omgeving van Tsjernobyl vormen mensen die alleen maar denken dat ze besmet zijn geraakt het grootste gezondheidsprobleem. Vaak lijkt het de Bijlmer-'slachtoffers' niet eens te doen om genezing, maar om erkenning. Maar in Nederland hoef je helemaal geen ramp meegemaakt te hebben om erkenning te krijgen voor niet-te-diagnosticeren, chronische klachten. Vraag maar aan de ME-patientenvereniging, of aan de honderdduizenden die wegens vage klachten levenslang in de WAO geparkeerd zijn. Is dat het soort 'erkenning' waar de Bijlmer naar moet streven? Er is geen pil of exotische therapie die de Bijlmer-'slachtoffers' eventjes zal genezen. Het komt er nu vooral op aan, hen ervan te overtuigen dat ze hun geld niet moeten weggooiden aan kwakzalvers en medische randfiguren als de Amerikaanse mycoplasmaprofeet Nicholson. In vrijwel alle gevallen zijn hun klachten het gevolg van jarenlange stress over wat er in de Bijlmer aan de hand was, en daarvoor dragen de media met hun ramptoerisme een zware verantwoordelijkheid.

